

KULTURSKOLA

FÖR VUXNA

LANDSTINGET GÄVLEBORG

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning.....	Sidan 1
Tankarna bakom Kulturskolan	Sidan 2
Eleverna.....	Sidan 2, 3
Uppläggning av handledningen.....	Sidan 4
Handledarna.....	Sidan 5, 6, 7
Lokalerna.....	Sidan. 7, 8
Fågelsjö.....	Sidan 9
Handledningen.....	Sidan 10, 11
Utvärderingen.....	Sidan 12
Följderna.....	Sidan 12, 13

BILAGOR: 1, Annonser. 2, Studiebesök. 3, Fågelsjö. 4, Schema. 5, Utvärdering. 6, Pressklipp.

KULTURSKOLAN I SAMMANFATTNING

Kulturskolan var en satsning från Kultur Gävleborg på att uppfånga och utveckla vuxnas behov av kulturell nytändning. Dess form var dagskolans. Den var en slags verkstad för skapande aktiviteter snarare än en skola i traditionell mening.

Eleverna i Kulturskolan var vuxna, som var lediga på dagtid, exvis arbetslösa eller långtids-sjukskrivna. Inga förkunskaper krävdes, och kursen var kostnadsfri.

Grupperna var små och turades om att ha slöjd, bild och skrivande. Alla samlades för en introduktion i Fågelsjö slöjdcentrum och för de avslutande studiebesöken. Dessutom sågs man varje dag vid kaffepausen.

Handledare på kurserna var Stefan Lenell, slöjdare, Kerstin Rundlöf, slöjdare, Veronica Wikholm, författare och Iris Santén, konstnär, alla yrkesverksamma.

Lokaler för Kulturskolan tillhandahölls av Kultur Gävleborg på Slottet i Gävle.

Projektledarna gav handledarna fria händer i fråga om undervisningen, utom i fråga om hårdslöjden som var mer specificerad till traditionellt arbete med gamla handverktyg. Alla handledarna inriktade sig på att hjälpa eleverna att öppna sinnet och glömma sin prestationsångest, samt strävade efter att presentera sina idéer på ett seriöst och samvetsgrant sätt.

På Kulturskolan skulle man vara engagerad i sitt arbete, handledare som elev, men inte stressad eller pressad till prestationer.

Varje kursomgång avslutades med en utvärdering då projektledarna var med. Den skedde muntligt, men eleverna uppmuntrades också att skriva ner sina synpunkter i ett frågeformulär.

Vi kunde konstatera, när året med Kulturskolan var slut, att åtskilliga elever gått vidare med någon form av kulturell verksamhet eller utbildning, och att faktiskt alla var mer än nöjda och önskade en fortsättning i någon form.

DÄRFÖR STARTADE VI EN KULTURSKOLA.....

En viktig uppgift för Landstinget Gävleborg är att verka för ett levande kulturliv inom skola, vård och omsorg.

Under många år har vi arbetat för att bild, musik, drama och skrivande skall ingå som självklara delar i vardagsarbetet på sjukhus och skolor i vårt län.

Nyckelpersoner är förstås personalen på dessa arbetsplatser. Utan deras medverkan når vi inget resultat. Men för att lärare och vårdpersonal fullt ut ska tro på skapandets kraft och kunna förmedla den krävs att de har kontakt med sin egen kreativitet. De måste ges möjligheter att under en längre sammanhängande period tillsammans med yrkesverksamma konstnärer utveckla sin personlighet genom eget skapande.

1994 fick vi möjlighet att starta en försöksverksamhet och pröva vår idéer och intentioner.

Hur skulle en kulturskola för vuxna utformas, hur skulle den inverka på deltagarna?

En angelägen grupp vuxna människor var de som blivit arbetslösa eller långtids-sjukskrivna, och vi beslöt att erbjuda dem att delta i den planerade Kulturskolan.

Skulle de vara intresserade av personlig utveckling med kulturella förtecken?

Vår förhoppning visade sig vara riktig, vår annons fick gensvar och den 14 mars började den första gruppen elever.. .....

En försöksverksamhet

Våren 1994 startade Kultur Gävleborg en kulturskola för vuxna på Gävle Slott.

Ansvariga för projektet var kulturchefen Åsa Wirén och kultursekreteraren Jörgen Dahl.

Kulturskolans verksamhet i Gävle pågick året ut. I november 1994 startade jämsides en kulturskola i Ockelbo, vars verksamhet omfattar hela 1995.

Följande beskrivning av Kulturskolan kommer att handla om verksamheten i Gävle.

Den är skriven av Iris Santén, konstnär och handledare i bild på Kulturskolan.

Idén är att eget skapande är kungsvägen till förståelse för kulturen så som den uttrycks i bild, form, litteratur, musik osv.

För att kulturen ska kunna överleva det ekonomiska klimat som råder och vi ska orka stå emot överkonsumtionens kulturnedbrytande inflytande, behövs den energi som genereras ur det egna skapandet, ur att förstå och vara delaktig. Den som själv huggit ett tråg ur ett trästycke ser med respekt på en skicklig hantverkarens tråg, känner själv till mödan och glädjen bakom resultatet. Den som själv erfarit detta söker gärna ytterligare stimulans i besök på muséer, i böcker, hos andra likasinnade, i eget arbete, d v s verkar av egen kraft stimulerande på hela kulturen. Sådana erfarenheter kan även leda till positiva förändringar i livsföringen, man inspireras av kulturen.

ELEVERNA

Ett av Kulturskolans viktigaste mål är alltså att verka stimulerande på kulturlivet. Ett annat mål, och ett värde i sig, är eleverna och deras personliga utveckling. Att se eleverna blomma upp i det skapande arbetet, och se gemenskapen, se vänskap uppstå och växa, känna hur nyfikenheten på kulturen i vardagen ökar, har varit en glädjekälla för alla, projektledare, handledare och elever.

Antalet elever under året var femtiosju, fördelat på fyra nybörjarkurser och resten fortsättningskurser. Eleverna togs in efter att de svarat på en annons i dagspressen (bilaga 1), eller via Arbetsförmedlingen, som samarbetat med Kultur Gävleborg om möjligheten för arbetslösa att delta. Med tiden anmälde sig nya elever som rekommenderats att gå av tidigare elever. Eleverna var vuxna arbetslösa, långtidssjukskrivna, en och annan pensionär, människor som av någon anledning var lediga på dagarna och kunde komma på Kulturskolans tider. I annonsen framhölls möjligheten till personlig utveckling genom kreativt arbete. Ett antal elever anmälde sig men fick avstå eller sluta efter en tid för att de fått arbete eller anvisats annan verksamhet av Arbetsförmedlingen. Men femtiosju fullföljde alltså Kulturskolan.

Eleverna togs in utan åldersgräns, och kursen var gratis. Många deltagare sa att de inte hade kunnat gå kursen om den kostat pengar och var mycket tacksamma för att den var kostnadsfri. Andra hade kunnat lägga en slant på kursen, tyckte de, t ex för materialet.

De flesta eleverna var kvinnor, från tjugu år och uppåt mot sjuttio. Ett fåtal män. En del trodde att män kanske tvekar inför uttrycket ”personlig utveckling”. Denna utveckling anser de att de ska klara själva. Andra bland männen höll inte med om detta, utan trodde att män i allmänhet är trögare att få igång, eller att de kanske inte tyckte att Kulturskolan var något riktigt arbete.

UPPLÄGGNING AV HANDEDNINGEN

Elevgrupperna bestod av högst sex personer. Gruppen följdes åt på de tre ämnena bild, skrivande och slöjd , en vecka för varje ämne , och en gemensam vecka för studiebesök. Detta innebär att en grupp som började med bild övergick till skrivande påföljande vecka, då slöjdgruppen övergick till bild. Vi hade alltså sammanlagt fyra veckor för en nybörjarkurs. För fortsättningskursen stannade vi vid tre veckor, med i övrigt samma följd för grupperna. Skillnaden var att här lade vi in studiebesöken inom varje ämnesvecka för sig.

Kulturskolans nybörjarkurs inleddes med en tvådagars vistelse i Fågelsjö, och avslutades med en tredagars studiebesök som utformades litet olika under kursens gång och därför hade olika program för olika omgångar, men ett Stockholmsbesök var genomgående, liksom besök på Folkteatern i Gävle och Länsmuséet (bilaga 2). Sista dagen gjordes en utvärdering där elever, handledare och projektledare deltog .

För fortsättningskursen gällde att studiebesöken bakades in i respektive ämne, och de tillkom ibland på elevernas initiativ, ibland på handledarnas .

Kulturskolans tider var Måndag till Fredag mellan kl 9 och 15, med en gemensam fikapaus kl 10.30, då alla grupperna träffades, och med lunchpaus mellan 12 och 13. Möjlig-

het att jobba över på lunch och ibland efter 15 fanns för det mesta. Skrivarverkstaden slutade oftast kl 13 utan avbrott för lunch. Genom att ge kursdeltagarna en hemuppgift bereddes eleverna möjlighet att skriva i avskildhet. Det gjorde också att arbetstiden blev lika lång som för de andra grupperna.

HANDLEDARNA

Slöjden hade Stefan Lenell från Torsåker hand om under våren och del av hösten. Det var hårdslöjd med handverktyg. Stefan är slöjdare med korgslöjd som specialitet men engagerad i allt traditionellt slöjdande med gamla verktyg.

I sin handledning lägger Stefan stor vikt vid ett personligt bemötande, vid att ge sig tid med varandra. I övrigt har han följt slöjdkonsulent Onni Linnanheimos önskan och anvisningar i sin handledning. Detta har inneburit att eleverna fått arbeta med handverktyg såsom yxa och kniv medan t ex såg och slippapper varit utanför bilden.

På hösten tog Kerstin Rundlöf från Hamrånge över med mjukslöjd, eftersom Stefan fick andra uppdrag. Hon är en slöjdare som arbetat med vävning, näver och halm i vardera flera år.

Hon lät eleverna upptäcka halmens möjligheter, med halmkronor och halmvävar bl a, och man vävde också ylleband i grind. Även här har gammalt hantverk varit grunden, liksom i hårdslöjden finns månghundraåriga traditioner bakom utförandet. Att inspirera till att göra personliga val vid utförandet av föremålen var en av Kerstins målsättningar.

Författarverkstaden leddes av Veronica Wikholm, författare från Gävle. Veronica har lång erfarenhet både av eget skrivande och av att leda människor in i författandets glädje och möda. Hon har bl a skrivit "Fem konstnärer - Fem kvinnor" och deltar i diktantalogin "Ur "Ur svenska hjärtans djup" som kom ut under 1994.

För Veronica har det varit viktigt att få varje elev att känna tillförsikt och arbeta med språket som sitt personliga redskap. Hon har velat utveckla den konstnärliga, kreativa delen av skrivandet, som ju för varje enskild elev beroende på bakgrund tidigare kan ha handlat om att skriva texter på sitt arbete, eller brev, eller dagbok.

Iris Santén är en konstnär hemmahörande i Hofors. Hon har deltagit i samlingsutställningar och Länskonst och ställer ut i Sandviken på Egenart våren 1995. Hon har inte undervisat tidigare utan kommer själv rätt nyligen från konstskolan.

Hennes handledning bygger på minnen och erfarenheter från egen tid på konstskolor, egna övningar som hon själv använder i sitt skapande, och idéer från Levande verkstad.

Hon vill väcka hoppet hos eleverna att deras skapande förmåga finns där fast den kanske varit bortglömd i decennier, och att var och en kan undersöka verkligheten och ge den

sitt personliga uttryck. Det är också viktigt att se på vilket sätt kommunikationen med andra sker genom det man målar.

De fyra är alla yrkesverksamma inom sina respektive områden. Detta var en av projektledarnas förutsättningar vid valet av handledare, och bygger på samma princip som Kulturskolan i stort: att tillfredsställelsen med det egna skapandet gör det möjligt att dela med sig till andra i det gemensamma kulturbygget. En djup förankring i ämnet hos handledarna var en förutsättning för att överföringen av kulturella och kreativa impulser till eleverna skulle bli intensiv och varaktig, ansåg de.

LOKALERNA

Slottet erbjöd bra, om än tillfälliga lediga lokaler. Slöjden rymdes i Stenköket, ett stort fast litet mörkt rum. Där rymdes huggkubbar och ämnen och vävstol, och där rymdes även alla eleverna vid kaffepausen. Ett pentry och kylskåp fanns för dem som hade lunchen med sig. Detta rum blev en träffpunkt.

Bild hade också en bra lokal i Grovköket, ett oömt rum med rostfritt tvättställ och stengolv. Det var litet trångt, sex personer var maximalt. Det var tillräckligt ljust och arbetsytan för var och en var också hyggligt tilltagen. En keramikugn hör till utrustningen här och den användes för elevernas arbeten i lera.

Författarna hade det mysigt i ett stämningsfullt men alltför trångt rum. Det kunde till en del lösas genom att deltagarna fritt fick välja skrivplats i rummet. Att luften blev tät efter en stund var ofrånkomligt. Det kunde resultera i en extra paus vid lämpligt tillfälle.

Som handledare vid studiebesöken deltog ibland en, ibland två eller alla handledarna. I mån av tid deltog även Jörgen Dahl i dessa besök. Vi försökte hålla skolans tider även för studiebesöken, utom i Fågelsjö, där övernattnig ingick i programmet.

FÅGELSJÖ

Inledningen till Kulturskolan förlades till Fågelsjö i slöjdcentrum i Orsa Finnmark.

Där finns hembygdsgården med sina slöjdskatter, bevarad i ursprungligt skick sedan 1600-talet i de äldsta delarna. Vistelsen i Fågelsjö gav elever och lärare en första överblick över varandra och en chans till närhet som man tog väl vara på. Nyfikenheten var stor och växte. Övriga överraskningen när man togs ut i skogen med yxa och såg för att ta ämnen! Och sedan tälja, binda, hugga, allt var för de flesta helt nytt och spännande. God mat, tystnad, naturens stilla karga skönhet.

På ena sidan sjön hus

På den andra skog. Skogen

ser på husen.

Husen ser på skogen, och

Sjön fördelar himlens ljus mellan dem

skapar närheten

avstånden

liksom tunet mellan gårdarna

golvet mellan våningssängarna

och bordets yta mellan ditt ansikte och mitt.

Dit och hem hyrdes småbussar eller ordnades med samåkning eleverna emellan. Ett typiskt program för Fågelsjövistelsen finns i bilaga 3. Bilaga 4 innehåller schema för Kulturskolan.

HANDLEDNINGEN

Projektledarna gav handledarna fria händer i fråga om undervisningen, utom i fallet med hårdslöjden som var mer specificerad. Ofta innebar hårdslöjden en del plåster på diverse fingrar av knivar och stämjärn. Man slöjdade slev och sked, och sedan högg man ett tråg och en skål. Slöjd kan bedrivas med enkla medel, och diskussionen kring bevarandet av de gamla teknikerna, kunskaperna och traditionerna var viktig, liksom informationen om de lokala slöjdtraditionerna i länet.

Mjukslöjden innehöll förutom det tidigare nämnda, halmkrona, halmväv och yllebånd också kransar och julpynt i traditionell stil. Väven vävdes i stol med mattvarp och med halm som inslag.

Studiebesök som anslöt till slöjden gjordes till Länsmuséets samlingar och till Slöjdekulan i Falun.

Om det var en ganska meditativ stämning i slöjden, där man försjönk i sina händers arbete, så var det desto mer av diskussion och av synpunkter hos författarna. Från en lätt början med ord som plockas på måfå ur en skål och sätts samman till en helhet, över en gemensam dikt och dikta till musik, till att skriva om känslor och stämningar, läsa en biografi och skriva en roman - men en kort roman - krävdes engagemang och lyhördhet för det egna och

andras arbete. Man läste upp sina arbeten för varandra och ofta ledde detta, och själva skrivarbetet till känslors starka uttryck, skratt, gråt, deltagande och förståelse. I en tillåtande atmosfär behöver man inte hålla igen...

Ett studiebesök bestod i att få besöka Kerstin Suni i hennes ateljé där hon just arbetat med sina väggdikter på rispapper. Ett annat gick till Stadsbiblioteket där man fick lära sig hur man söker och finner i dataregistret, och hur biblioteket fungerar i allmänhet.

Bildveckan handlade mest om att måla, och många av bilderna var inre bilder. Fast först målade man ett självporträtt med vänster hand - detta för att jämställa alla elever, oerfarna och erfarna med penseln. Djur porträtterades också med olika tekniker och format, och samspel mellan djur och människa. Två övningar i abstrakt måleri gjordes också.

Varje grupp hade möjlighet att påverka materialvalet, så att vissa grupper kom att prova oljemåleri, andra akvarell eller lera. Vi använde "vuxna" material, så att man sen kunde känna igen sitt material hos färghandlaren och slapp köpa fel för dyra pengar.

Under bildveckan gällde studiebesöken galleribesök. Åsa Herrgårds skulpturutställning på Länsmuséet och även Bror Hjorts retrospektiva utställning där besöktes, samt Hjördis Johanssons separat på Konstcentrum kan nämnas.

UTVÄRDERINGEN

Vid utvärderingen uppmanades eleverna att komma med synpunkter och kritik, samt att föra ut sina erfarenheter till vänner och bekanta. En bilaga, (5), visar typiska uttalanden vid dessa tillfällen i en sammanställning, och ett bidrag till insändarsidan från en elev i Kulturskolan skildrar den positiva känsla som så många av eleverna gav uttryck för under kurstiden.

FÖLJDERNA

Eleverna älskade verkligen sin hårdslöjd trots många plåster. Två elever sökte och antogs till Västerbergs Folkhögskolas Slöjdlinje på hösten. En annan elev byggde en snickarbod på sin koloni och en gjorde en kombinerad ateljé och snickarbod på en vind och bjöd dit sina kurskamrater. En elev går nu på Vävlinjen på Västerberg, och en annan på Linjen för gamla konsthantverk.

Våren 1995 började en elev från Kulturskolan på en skrivarkurs på samma folkhögskola. En högskolekurs i folklivsforskning på Länsmuséet lockade två av eleverna att delta från januari 1995. Två, tre elever har publicerat poesi eller prosa i ortstidningen.

En elev rapporterar att hon trivs mycket bättre med sitt jobb än tidigare - något hände henne i Kulturskolan som förändrade hennes gamla synsätt.

13

Många berättar om sin personliga utveckling, och fastän de kanske söker efter orden ser de lyckliga ut. Alla önskar de att Kulturskolan skulle få finnas kvar. De säger att man inte kan överblicka eller mäta betydelsen av dess inverkan på dem, bara att de önskar att alla fick uppleva den.

Till sist innehåller bilaga 7 ett par pressklipp från Arbetarbladet och Gefle Dagblad vid tiden för den första kursomgången i mars 1994.

BILAGA 2

STUDIEBESÖK

En sammanställning

I Gävle:

På Folkteatern, guide av Siv Link och Joachim Stenshäll.

På Länsmuséet, guide av Anne Nilzén, och i de nya lokalerna med modern konst, av Anna Ehn. Dessutom besök på utställningar av Bror Hjort, och Åsa Herrgård på muséet.

På Konstcentrum Hjördis Johanssons utställning. På Galleri Vretbacka, Hans Hedenström.

På Stadsbiblioteket.

Hos Kerstin Suni, Gävlekonstnär.

På Bollnäs Folkhögskolas konstlinje.

På Västerbergs Folkhögskola:

Linjerna för träslöjd, gamla konsthantverk och vävning.

På Dalarnas Museum i Falun:

Samlingarna och Slöjdkulan.

Ett föredrag på slottet:

Jeffrik Stocklassa, fotograf och författare, visade bilder och berättade ur sina böcker.

I Stockholm:

Strindbergsmuséet

Nationalmuseum, Inbillning och dröm - Fransk symbolism. Goya.

Moderna Muséet, Gerhard Richter.

Konstakademien, P G Thelander.

Kulturhuset, Leonardo da Vinci.

BILAGA 3

FÅGELSJÖVISTELSEN

Så här gick de inledande två dagarna av Kulturskolan till. Vi anländer mitt på dagen till Fågelsjö slöjdcentrums gästhem, och bjuds på lunch.

Efter lunchen samlas vi och presenterar oss för varann. Kultursekreterare Jörgen Dahl berättar om Kulturskolan, bakgrunden och syftet med den, och redogör för inkvarteringen och det fortsatta programmet för dagen och nästa dag. Hemslöjdskonsulent Onni Linnanheimo berättar om Fågelsjö gamla Hembygdsgård med dess kulturskatter och visar bilder på traditionell slöjd från trakten och från länet.

Sedan går vi ut i skogen och tar ämnen att tälja och hugga i. Var och en får ämnen med sig, ett par mindre till hängare och smörkniv att slöjda på kvällen, och ett par större att arbeta med på Slottet. Vidjor, björnmossa. Sen hem igen och middag på gästhemmet.

Därefter slöjdar vi tillsammans i slöjdhuset på gården. Sist en kvällsmacka.